

Proces over præsten Jacob Schive i Ydby kirke, året 1707

Af Ove Jørgensen, Bakken 11, Ydby

Peder Nielssøn, Sognepræst til Hvidbjerg, og Provst i Refs herred, Peder Goische, Sognepræst til Vestervig, og Christen Jensen Hee, Sognepræst til Søndbjerg, Gør Vitterligt:

At år 1707 d. 21. sept. var vi udi Ydby kirke forsamlede, for i retten at bilægge mellem hæderlig Gud og dydselskende matrone Abigail Henningsdatter, på den ene side, og hendes mand, hæderlig og vellærde Hr. Jacob Schive, Sognepræst til Helligsøe og Gjettrup, på den anden side.

Og der for retten blev oplæst en skriftlig stævning, af Provsten udstedt, dateret Hvidbjerg d. 14. sept. 1707, formeldende i sit indhold som følger, og skal under nr. 1 i Akten indføres. (*Resume fra 1703*)

Hr. Jacob protesterede imod stævningen, og forment den ej gyldig at kunne anses, såsom den befindes urigtig, særdeles i dette som sagen mest vedkommer, til sandheds opløsning af hendes bortrømmelse fra mig, uden billig og føje årsag, såsom den melder, at jeg meget ilde skulle hende modhandlet, og derfor stævnet til Dem i Hvidbjerg, hvor hendes logement skulle været, og ikke var, men nok udi præstens hus, hvorom siges, at hun blev ført did på en søndag under prædiken, og som jeg var stævnet til, som og mødte der efter stævningens indhold begærede ved mange bud, at præsten ville lade vidne ske efter stævningemålet, dog hun ikke villet efterkomme det, selv der, udi hans hus, der jeg ej kunne få ham i tale, ej heller min hustru at se, og tilbeder jeg her min Gud, at min hustru, den tid hun rejste af mit hus, ej ringeste hug eller slag, men finder at provsten ville dermed påsige mig en sand trætte.

Jeg blev der fra morgen til aften, og der skete ikke noget, hvad tanker provsten har dermed må han selv forklare.

Da, såsom hr. Jacobs protest imod stævningen angår vidnet, og ej stævningemålet, at han er lovlig stævnet, står stævningemålet ved magt, dernæst skal hun aldrig efter denne dag med nogen ufinhed, langt mindre nogen hug og slag, efterdags af mig begænges.

I huset skal hun være som moder og derudi

råde over alt som jeg selv, og ej være mere end jeg selv, forment at have nøgler til kister, kamre og lofter samt penge til fornødne udgifter eller andet hvad art det kan have, og skal aldrig finde mig som før, at befatte mig med hendes bestilling og forretning.

Hvad hun eller min højærværdige hr. Biskop på hendes vegne på processen mod mig kan have anvendt skal jeg med al redbonhed erlægge og betale hvad som af de penge hun til sig og børnene førte med sig kan være udgivet skal jeg være fornøjet med, og ej for de godtfolk der af bare medynk over hende, så lang tid haft medlidenhed med hende og haft hende i deres hus, nogen fortræd på, dertil jeg heller aldrig nogen årsag har.

Mine sognemænd, som jeg foruden mit forargelige levned mod min hustru, i en og anden måde har givet årsag over mig at klage, lover jeg og med al finhed både i kirken og udenfor at begenge og blandt dem efterdags at leve ustraffet, dertil Gud give mig ånd og nåde.

Men skulle jeg, hvilket Guds ånd og nåde, nådeligt forbyde, igen begynde mit forrige onde levned, så min hustru skulle få den ringeste årsag sig over mig at beklage og besværge eller menigheden mig noget lastværdigt skal kunne overbevise, så skal jeg ikke bede om nåde, men vil have mit kald forbrudt uden nogen videre proces og rettergang.

Hans velærværdighed, min kære provst, hr. Peder Nielsøn og min faderlige nabo hr. Peder Goische, dette mod mig vil til vitterlighed og stadfæstelse at indskrive dato den 22. juni 1703.

Sådan bad præsten for sit liv i retten og han klarede frisag denne gang, men det varede ikke så længe før han igen forløb sig overfor hustruen, og i året 1707 var den gal igen. Vi skal her følge hvad retsskriveren har prentet i protokollen i den anledning:

Og kommer det ikke retten til nu, at skønne der på af hvad årsag hun er undveget, og ej ville vidne, må det være af største angst for at han igen skulle bemægtige sig hende, og hende ilde modhandle.

Dernæst fremstod Ebbe Rimboltsøn,

Helligsø Kirke uden tårn

Sognedegn i Boddum og Ydbye og fremlagde Abigail Henningdatters klagemål, dateret 19. sept. 1707 som for retten blev oplæst, og i akten under no. 2 indføres.

Hvornæst vidnerne blev fremkaldet og fremkom da for retten, hr. Aage Henriksøn Ascanius, Sognepræst til Boddum og dets annekssteder, og vidnede ved ed, at han den 3. aug. indeværende år, efter hr. Jacobs begæring var kaldet til Helligsøe, at betjene der ved det højjærværdige forum.

Da, efter tjenestens forrettelse fulgte han med dem hjem i deres hus, da begyndte hr. Jacob med hans hustru et større skælden, som rejste sig af et stykke bygbrød, som var skåret af kagen som lå på bordet, hun svarede, hun havde skåret til børnene, han skyldte hende for en tyv og en horer, viste hende en liden pose, som han havde funden, og sagde hun ville bruge den til at stjæle korn og gryn udi, at give til kællingerne.

Imedens stod Abigail i stuen, tog sig til sit hoved og fremviste et sårsmål, som hun sagde, at hr. Jacob med en sten havde slagen hende, og var ikke endnu vel tillagt, dernæst viste hun sit hår som næsten var afrykket og klagede, at hr. Jacob havde gjort det, fremviste også sin hånd, som også fandtes blåslagen, og derfor beskyldte hun også sin mand.

Endelig efter lang handel mellem dem, stod hr. Jacob fra bordet, og gik til hende, og som hun gik ud af døren, løb hr. Jacob efter hende og stødte hende med sin fod bagtil.

Dernæst klagede Abigail, at hr. Jacob havde ilde slagen hende med et reb i laden.

Og der han forrige gang, vist nok for sidste gang, var i Helligsøe, at betjene Abigail, såsom hendes mand på sengen var blevet, at der han kom til kirken klokken 9, var alt prædiken ude, og hr. Jacob med degnen var afrejst til Gjettrup kirke, og alle folk gået fra kirken, da Abigail bad ham, at han endelig ville betjene hende da hun lod nogle folk kalde til kirken til overværelse, og Abigail da for ham klagede, at hun ikke kunne få sine klæder og sømmeligheden komme frem, såsom hr. Jacob havde dem under lås og lukkelse. Ydermere blev hr. Aschanius tilspurgt om han ikke ville love at komme næste søndag, at betjene hende i hr. Jacobs nærværelse, hvortil han svarede jo, og at han korporligt oprakte en finger efter loven.

Hr. Jacob tilspurgte nu hr. Aschanius hvad klæder hun havde på sig første gang, om de ikke var så sømmelige, at hun kunne gå i kirke med dem, og om han kunne sige eller vidste om hendes klæder var hende forment, dertil svarede hr. Aschanius at hun fremviste et par opslidte tøfler, så hun gik mere i skarnet med hosesokker end i tøflerne. Klæderne har hun gjort sit vidne om tilforn.

Og da hr. Aschanius tilspurgte hr. Jacob, om hans hustru ikke havde nøgler til hendes klæder, svarede hr. Jacob, hvad kommer det dig ved, og fortsatte, da hun sidst var til Guds bord, om hun da ikke havde sømmelige klæder på, og sagde at

Helligsø præstegård

han leverede hende nøglen til døren.

Hr. Aschanius holdt nu inde at svare dertil, hvorefter fremstod for retten Peder Nielsøn, hr. Jacobs tjenestekarl i Helligsøe, der sagde at han havde kørt for hr. Jacob siden sidste st. Mikkelsdag og vidnede ved Gud, og med oprakte finger, efter loven, at han engang så hr. Jacob slå sin hustru med et bygbrød allevegne på hendes legeme, en anden gang kom han hjem og så Abigail sidde ved det vestre hus i gården, ved enden af laden, blodig om hendes hoved med et stykke tagsten i hånden, og sagde sig dermed slagen af hr. Jacob.

Nu blev han af hr. Ebbe Rimboltsøn tilspurgt om han ikke så at hun blev slagen med et jernlod i siden, dertil svarede han, han så det ikke, men hørte nok at hun klagede sig jammerligt og råbte om hjælp, men turde ikke se efter, for han ville ikke i klammeri med hr. Jacob.

Når han ellers så ind, når der var sådan en larm, sagde hr. Jacob til sin hustru, nu, se din kammerat ser efter dig, ham soldaten, men han bliver der, skjælmen, det har han lovet 1000 gange.

Hr. Jacob havde forbudt sin hustru at komme i laden når hun flyede for ham, og hr. Jacob havde sat pinden for salsdøren, at hun ikke kunne komme ind, sagde at hun mange nætter måtte ligge ude såvel sommer som vinter i sne og frost, videre berettede han, at da han slog

hende i stuen, faldt hun imod skrinet, og på jorden som syntes det, at hun var død, og da sagde hr. Jacob til ham, hvad skal jeg gøre ved hende, jeg tror at binde hende, fly mig et reb, hvilket han tvende gange bad ham, og så flyede han ham et stykke af en hestegrime, som lå på ovnen, senere ved han ikke hvad som hændte, såsom han løb ud, sagde at han tit havde hørt at hr. Jacob kaldte hende for en soldaterhore.

Nok berettede han at han hørte hende græde og råbe i kohuset, og så hende komme skiden ind i stuen, fuld af komøg som kunne hun være sparket og nedtråden i komøget, og sagde at hendes mand havde gjort det, berettede og at datteren bad ham gå ud at frelse hendes mor, vidnet blev tilspurgt om han ikke vidste at hr. Jacob sultede sin hustru, dertil svarede han, han ikke kunne nægte at hr. Jacob vel mange gange lukkede for hende, at hun intet kunne få, såsom hr. Jacob havde nøglen til brødet og alt forrådet der var derinde.

Dertil spurgte Ebbe Rimboltsøn vidnet, om hr. Jacobs hustru kunne finde fred når hun skulle brygge og bage og lave mad til, dertil svarede, ikke altid, sommetider iblandt.

Ligeledes forklarede vidnet, der kom fra generalmønstring, at han så sin madmoders arme blå og blodstemt, så det var grueligt at se, og hun sagde at hr. Jacob havde slagen hende med et kobbelreb som hang i laden, og blev spurgt om

han vidste hun havde givet sin mand årsag til slig medfart, dertil han svarede nej, dog inden han jagede hende ud, hun dog kunne svare ham igen, og når han skældte hende ud for soldaterhore, en tiltale som var hendes daglige titel, hun kunne da svare ham i hast, din sjuft, din skide, du får vel din løn engang.

Hr. Jacob tilspurgte vidnet om der ikke var fredeligt når hun var borte, dertil svarede vidnet, sommetider, og sommetider slet nok.

Siden tilspurgte Ebbe Rimboltsøn, Hr. Jacobs karl, da hans pige blev kaldet og ej var mødt, hvorfor pigen ikke var mødt, dertil svarede han, hr. Jacob befalede hende at blive hjemme og tage vare på huset, han skulle nok holde hende fri, såsom hun var ene på gården tilsammen med børn.

Herpå blev af retten udskrevet tvende mænd, nemlig Børge Claussøn og Niels Povlsøn begge i Ydby præstegård, at høre hendes ord, der hun svarede hun ikke kunne komme, såsom hr. Jacob havde forbudt hende det, og sagde hun fik ikke hendes løn, men når hun fik løst hendes tjeneste op, så skulle hun gøre hendes vidne på hvad sted det måtte begæres, dette lovede de begge med Gud og oprakte fingre efter loven.

Videre fremkom Knud Andersøn, boende i Helligsøe, vendt mod Gud og oprakte fingre efter loven, at hr. Jacobs kone i vinter kom gangen til, og var ganske ilde slagen i hendes side, som var blå og blodstemt, var og blodig på hendes side, og faldt nogle gange mellem præstegården og hans hjem, så han og en mand af Kobberrød måtte bære hende ind, og måtte de i huset nogle dage vende hende, såsom hun ej kunne vende sig selv, lå så der fra om tirsdagen og indtil løverdagen, da hun besværligt og med en kjæp i sin hånd gik derfra, og forklarede vidnet, at i hendes sideben sad knoglerne som på hans hånd, når den var knyttet, og sagde at hans kone og nogle kvinder af byen måtte med et klæde binde hendes sideben ind og smøre det mange gange, og som hun sagde at hr. Jacob havde slagen hende med et jernlod, og sagde han, at han stod ved sin fremmersdør, og så hr. Jacob slog løs på hende så hun faldt på møddingen, sagde og han mange gange at have set hr. Jacob forfulgte hende med en sten ud af gården omkring huset og langt ud på marken, især så han og nogle dage efter at de sidst havde været til Herrens bord, som var dagen, da hun sidst gik fra ham, at hr. Jacob forfulgte hende

med sten af gården. Og vidnede han, at hun mange gange havde flyet ind til ham, for hr. Jacobs hug og slag, kom og engang med et hul i hovedet, som hun sagde hr. Jacob havde slagen med en sten.

Hr. Rimboltsøn spurgte vidnet om han havde modtaget noget af hr. Jacob til hendes underhold mens hun havde ligget, vidnet svarede nej, men at han mange gange havde givet hende hvad de selv havde i hjemmet.

Og fremstod Knud Andersøns hustru Elsa Christensdatter, og vendt mod Gud og med oprakte fingre efter loven, vidnede at hr. Jacobs kone mange gange var kommet ind til hende så elendig som en orm, især en gang i vinter kom hun ind ad fremmersdøren, og faldt ned så de måtte rejse hende derpå, og så blev hun der til løverdag, der hun stod op og lånte en kjæp og gik hjem.

Vidnet blev tilspurgt hvor hun var slagen, og hun svarede at hun var slagen på hendes sideben, så hendes 3 sideben sad op i vejret.

Rimboltsøn tilspurgte vidnet om Abigail tiere kom ind til hende ilde modhandlet, vidnet svarede ja, men hun kan ikke huske hver gang, men en gang kom hun ind overblødt på sine klæder, og sagde så har min mand handlet mod mig, viste sit hoved, og bad mig om jeg ville rage af såret det lidet hun havde, men vidnet turde ikke pille det op, formedelst det stank, vidnet sagde også en anden gang at have set hr. Jacob havde forfulgt hende med en sten, fortalte og at da Abigail lå til deres og var slagen, og hun da sendte bud hjem med tjenestekarlen, om han ville sende hende en kande øl, men hun fik intet, og derefter måtte gå til vandpotten, ej heller fik hun noget til føden, og vidnet sagde, at hr. Jacob mange gange havde skældt sin hustru, både ved hendes egen og ved vor dør, for en hore og en sjuft.

Hr. Jacob spurgte vidnet om hun havde set, at han havde slagen sin hustru, vidnet svarede, at hun mange gange havde set at han kastede sten efter sin hustru, men om han havde ramt hende vidste hun ikke, men hun så nok Abigail mange gange måtte bukke sig for slagene.

Ligeledes fremstod Erik Vousgaard, og vendt mod Gud og med oprakte fingre efter loven vidnede han, at han mange gange havde set at hr. Jacob løb efter sin kone og slog efter hende med sten, dog enten det var sten eller klæger vidste han ikke, for han var ikke så nær, men kunne

Helligsø Kirke med tårn

nok høre ham, at han skældte hende for en hore, sagde og at Abigail tvende gange i vinter, langt ud på aftenen kom til ham og begjærede han ville lade hende være inde hun turde ikke være hjemme for hendes mand ville slå hende, begjærede den ene gang noget mad såsom hun var sulten, som hun også fik, men som vi ikke turde låne hende hus for hr. Jacob, gik hun ud sildig på natten, hvor hun blev af vidste han ikke.

Hr. Jacob spurgte vidnet om han vidste, han havde tillukket sine døre for hende, hvortil vidnet svarede, at han vidste ikke uden hvad hun selv havde sagt, vidnet blev så spurgt om han nogen tid havde set, han havde slagen sin hustru, men svarede han kunne ikke sige det, men vel havde set at hr. Jacob mange gange havde slagen hende, om han havde ramt hende vidste han ikke.

Nok kom Gertrud Jensdatter i Helligsøe, som vendt mod Gud og med oprakte fingre efter loven vidnede, at engang i år ved St. Hans-tider kom Abigail ind til deres og tog hendes klæder ned og viste sin skulder, at være blåslagen, som hun sagde hendes mand havde slagen hende, men vidnet havde aldrig set at hr. Jacob havde slagen sin hustru.

Hr. Jacob spurgte vidnet, om hun vidste at det var slaget eller det var andet som var påsmurt, det kunne hun ikke se, men nok at det var blå.

Her slutter så vidneførelsen og retten bestemmer, at man igen skal mødes om 8 dage, og vi fortsætter med at læse, hvad retsskriveren har noteret i protokollen, det lyder som følger:

Efterdi Provsten i Refs herred velærværdige og vellærde hr. Peder Nielsøn haver i dag 8tende dagen gjort stævnemålet over hr. Jacob Schive, sognepræst til Helligsøe og Gjettrup gyldig, og der efter samme tid udstedet de vidner af hvilke klarligen ses at hr. Jacob Schive imod den sidste over ham ergangne højrespekterede Provstemodes dom og da gjorde offentlige afbodelse og løfte, på ny har uforsvarligen handlet mod sin hustru Abigail Henningsdatter, og velbårne provster for sin svaghed, som han siden den tid er påkommen, ikke i dag, da dommen efter stævningen af vidnerne skulle gå, selv kan møde at afsige den, men haver i sit sted constitueret mig dertil.

Så efterdi hr. Jacob Schive intet procederer til sin frikendelse, endnu sin ed ham tilbinder, hvilket imod så mange edsvorne vidner er ham tilladelig, så dømmer jeg ham til ansvar og dom for slig sine forhold, til første provstemode som i Aalborg i Oktober indfalder, efter lovlig given kald af møde i retten, og der undgjælde hvad retten medfører, og som hr. Jacob Schive ikke for retten i dag i Ydbye kirke haver fremført de vidnesbyrd han påstod, eller haver siden stævnet

sagsøgerne til deres påhør, haver han dem her imellem at føre, om han sig derved noget til sin befrielse for overretten at kunne vinde.

Hr. Ebbe Rimboltsøn bad sig denne dom beskreven.

Det er ikke første gang at hr. Jacob har forløbet sig overfor sin hustru, idet der foreligger referat fra en sag i året 1703, hvor han kun gik fri fordi hans hustru, Abigail gik i forbøn for ham og godtgjorde, at det var hendes naivitet og uvidenhed, som var årsag til naboers anmeldelse dengang, men det blev ikke bedre, og til sidst tog

nabopræsterne hånd i hanke med sagen og hr. Jacob fik sin dom.

Abigail var ikke til stede ved retten i Ydby Kirke, og man må gå ud fra at hendes venner har holdt hende fra det, for at hun ikke, af angst for sin mand, skulle gå i forbøn for ham, som hun havde gjort tidligere.

Hvordan det gik hr. Jacob ved provstemodet har jeg ikke set endnu, men forhåbentlig er han straffet på rimelig vis.

Kilde: Sydthy Årbog 1992, side 79-85.